

2014 február Ról-ról

P. Szűcs Julianna: Hazaszeretet és pedagógia barokk keretben – ellenvélemény (Caravaggiótól Canalettóig. Az itáliai barokk és rokokó festészet remekművei. A kiállítás koncepciója: Dobos Zsuzsanna, Baán László. Szépművészeti Múzeum, 2013. október 25.–február 16.)

Induljunk a faktumoktól. Tény, hogy a Szépművészeti Múzeum az irányítás konfliktust kerülő kultúrpolitikai technikája és a vezetés professzionális érdekérvényesítő képessége révén az elmúlt években gyakorlatilag meghekkelte a múzeumi szakmát. Pontosán nem tudni, hogy időszakos kiállításainak összköltségei, a promócióra fordítandó források, továbbá a NER stratégiájában neki szánt előkelően kiemelt szerep mennyivel nagyobb, mint a társintézményeké, de gyanítható, hogy itt stadionépítkezések kontra felsőoktatás finanszírozása, Paks kontra nap- és szélenergia-beruházások közötti költségkülönbséghez hasonló arányokkal állunk szemben.

Tény az is, hogy a fölborulni látszó arányokat a szakma jelentős része – hogy alulfogalmazzunk – csak mérsékelt rokonszenvvel figyeli. Hangot is szokott adni ennek, fogásokat is talál, ott, ahol tud. A ressentiment indokai között leggyakrabban a bulvárt célzó gigaszámok (özönlő tömegek tételesen bizonyított mennyisége, kölcsönző intézmények reprezentatív listája, a biztosítási tételek magyar szem számára horribilis összege), a modern muzeológia szofisztikált eszközrendszerének figyelmen kívül hagyása, nem utolsósorban pedig a páratlanul sikeresnek bizonyuló főigazgató, Baán László outsider mivolta, „nem művészettörténész” előképzettsége és az emiatt elvárható alázat teljes hiánya szerepel.

Tény továbbá, hogy a múzeumi és képzőművészeti terepet eddig sem kímélték a közéleti botrányok, az utóbbi hónapokban – interferenciában a politikai nyugtalansággal – robbanásokban gazdag aknamezőnek bizonyult. Itt említendő az Iparművészeti Múzeum főigazgatójának viharos lemondása a gyűjtemények kormányzati szándékot tükröző önkényes átcsoportosítása miatt. A Múcsarnok hagyományainak fölszámolása a Magyar Művészeti Akadémia offenzívája miatt. A Ludwig Múzeum, a Néprajzi Múzeum, a Nemzeti Galéria gyűjteményőrzésének jövőbeli bizonytalan sorsa az új múzeumi negyed óriásprojektjének vágója miatt. Altény: mindezen aggodalmakra okot adó jelenségek háttérben – így vagy úgy – a Szépművészeti Múzeum főigazgatójának neve rendre meg szokott jelenni.

Túlzás lenne állítani, hogy kollégámat és barátomat Mélyi Józsefet, továbbá másik kollégámat és barátomat, Rényi Andrást (aki más tárgyban szintén szerepel mostani tematikus összeállításunkban, de idevágó véleménye a Magyar Narancs 2013. november 28-i számában volt olvasható) a fentebbi kedvetlenítő szempontok alapvetően befolyásolták volna. Motivációkutatással nem érdemes foglalkozni, de munkásságuk ismeretében az efféle rövidre zárható és politikától

befolyásolt ítéletalkotás mindkettejüktől idegen. Másról van szó, ezért a két cikket zanzásítva és nagyon egyszerűsítve próbálom összefoglalni.

Szerintük a Caravaggiótól Canalettóig, Az itáliai barokk és rokokó festészet remekműveit 140 művel bemutató tárlat önmagában is alkalmatlan egy koherens művészettörténeti gondolat kifejezésére. Túlságosan nagy időintervallumot céloz meg. Túlságosan sok stílusra, műfajra, alkotóra fókuszál. Túlságosan egyenetlen, szórt, esetleges a válogatás. Túlságosan nivellál a „nagy” és „kis” mesterek között, ezért óhatatlanul is behullik a wölffiini „művészettörténet nevek nélkül” ódon elméletébe (Rényi), túlságosan képeskönyvvé süllyesztett a látványegész, akárcsak egy tegnapi közepesen drága Corvina-albumban (Mélyi). Továbbá egyiküknek (Rényi) hiányoznak az „új képtudományok”, a vizuális retorika, narratológia és befogadáskutatás tanulságainak látható eredménye, másikuknak (Mélyi) hiányzik az a kritikus és önkritikus attitűd, amelyet az osztárak Thomas Bernhard érzett, midőn „nevetséges kisállamiságnak” és „tomboló öntömjénezésnek” láttatta e vállalkozáshoz asszociálható über-ambíciót.

Azt a feladatot tűztem magam elé, hogy a fenti véleményektől különböző egyet nem értésemnek akkor is teret adjak a Mozgó Világban, ha ez a „-ról, -ről” rovattól – a lap többi részével ellentétben – szerkesztői devianciának tűnik, és ha a szerzőkhöz fűződő szoros munkaviszony, valamint évtizedes barátságok okán első pillantásra talán szokatlannak minősül is.

Érveimhez az egyik kulcsot a kiváló katalógus még annál is remekebb utolsó tanulmányában, Vécsey Axel írásában találtam meg a 112. oldalon, s amely Az olasz festészet magyarországi fogadtatása: közizlés és műgyűjtésről szól. Azt írja a szerző, hogy nálunk „a 17–18. század ab ovo gyűlöletes korszak volt: a magyar államiság mélypontja, amikor Magyarország az idegen Habsburgok elmaradott gyarmatává süllyedt”.

Nem kell ide Kazinczyt olvasni, vagy az időben tovább haladva a barokkot differenciálatlanul a történelem szemétdombjára küldő Pulszky Ferencet, a korareneszánsz vagy a magyar művészettörténeti pozitívizmus legtekintélyesebb alakját, Pasteiner Gyula műveit forgatni (aki mások mellett Caravaggiót „egészen közönségesnek”, Guido Renit meggyőző erő nélküli mesterként piktornak, Tiepolót pedig egészen egyszerűen „felületesnek” tartotta) ahhoz, hogy megérezzük a hazánk (inkább Hunnia, mint Pannónia) pórusaiba mélyen beleivódott a titkos üzenete.

Hányszor hallottam más szakirányban egyébként kiművelt barátaimtól: „Csak barokkot ne, az a sok hús maradjon a henteseknél!” Hányszor próbáltam magyarázni nekik, hogy a „klasszikus Európa” katolikus stílusa (is) mennyi értéket és mértéket, fenséget és finomságot, földközeli testiséget és földöntúli spirituszt tartogat számukra! A válasz rendre csüggesztő maradt: „Na jó, Róma még igen, azok a brigantik (értsd a caravaggistákat) még jöhetnek. Velence a maga lagúnaképeivel (értsd a vedutistákat) még elmennek. De ami között van, az váljék a pokol martalékává.” (Csak a rend kedvéért jegyzem meg, hogy pártfogoltjaim véleményüket faji és felekezeti befolyásoltságtól mentesen tették. Protestánsok, zsidók és ateisták nem voltak túlreprezentálva.)

Utálkozásuk a bolognai akadémikusoknak, a nápolyi oltárkép-festőknek, a szertelen pápista freskóknak és a frivolan édeskedő Madonnáknak lett címezve. Vezetetteim legalábbis így gondolták. Pedig az általános ellenszenv nem közvetlenül nekik, hanem az őket közvetítő Nagy Parvenünek, a Császárvárosnak szólt. „Magyarország de facto fővárosa, a magyar politikai és kulturális élet centruma egészen a 19. század közepéig Bécs maradt” – fogalmazta lakonikusan a katalógus kiváló tanulmányírója. S illik hozzátenni: Bécs maradt, amely rajongott azért a modorért és kellemért, amelyet Itáliában látott, amelyet gátlástalanul importált és utánzott, s amelyet „labancként” tűzzel-vassal és sokszor provinciális formában terjesztett el szegény kinyuvasztott Hungáriánkban. Ha van néplélek (nincs), a magyar ember (ami így szintén nincs) nagy-nagy undort érzett az efféle feszs és pomp iránt.

Azért szerettem a Szépművészeti kiállítását, mert radikálisan üzent hadat ennek a sérült magyar lelkületből és romanticizmusból, bauhausler purizmusból és házgyári komfortérzésből kikevert kulturális undornak. Igen, ennyiféle, egymásnak ellentmondani látszó viszolygásokból állt össze a mi barokktagadásunk, mert az égi vadászmezőkön a történelmi sebeket kompenzáló stí-

luspreferencia és a valódi történelemmel szembenézni nem tudó, nem akaró, valamint fogyasztói trendekre koncentrálnak pillanat vezérelte anyagias jelen szépen meg tud férni egymással. Igaz, nem ez a mostra fedezte föl a hazai ízlés szerint mostohabban kezelt olasz korszakot. A XX. századelő nagypolgári extravagáns ízlése – élén Nemes Marcellel – jó ösztönrel vetette rá magát a korábbi mellőzöttekre, főként a genovai Alessandro Magnascóra, mert valamiféle protoexpresszionistát látott a grottákba száműzött, kifacsart szerzetesek festőjében. Az is igaz, hogy a két háború közötti magyar művészettörténet-írás „Szerb Antalja”, a nyitottan gondolkodó Éber László a maga módján egy-két Feinschmeckernek szintén el tudta adni a témát. Mindhiába. A Szépművészeti egyik legszebb terme az úgynevezett „barokk csarnok”. A hajdan főigazgató, Mojzer Miklós oly módon rendezte be a múzeum saját anyagával a pazar szalát, hogy az fölidézzék az egykori bécsies főnemesség auráját. Néhány nagykövet által rendezett fogadás, egy-egy díjátadó ünnepség alkalmából összeverődött úri nép lehelt életet csak a terembe. Pedig ott függött a tárlat tiszteletére leakasztott Francesco Guercino mélykék-mélyvörös kontrasztban izzó Krisztus megvesszőzésének, Luca Giordano bonyolult allegóriájának, Francesco Furini hiszterikus Venusának a közelében. Rájuk sem hederített senki, ették alattuk a szendvicseket rendületlenül.

De most, hogy ezek a mellőzött sorsra ítélt képek – mint valami gigantikus puzzle darabjai – végre beilleszkedtek annak a nagy show-műsornak emancipált részeként, amelyben idecítáltattott a világ legszebb Guido Renije (az Atalante és Hippomenész, Nápoly), a világ egyik legtöbbet illusztrált Jézus születése (Carlo Marattától, Drezda), no meg a kultikus erejű Jósno (Giambattista Piazzettától, Velence), akkor valami rég elsüllyedt patriotizmus ömlött végig bennem is, a „vad befogadó” ikertestvérében, a „naiv múzeumlátogatóban”. Szinte könnyes szemmel morogtam magamban: „Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalóak.”

Osztrák gyarmat ide, magyar elmaradottság oda, ezek a MI begyűjtött, átmentett, elrejtett, megkutatott itáliai barokk képeink mégiscsak azt hirdetik, hogy ezer szállal kötődünk ahhoz az Európához, amely el is nyomott, ki is használt, le is nézett minket, de amely nélkül nincs magyar kultúra, nincs progresszió, nincs semmi sem. Akár tetszik ez a tény a békemeneteseknek, akár nem, akár „prominens fideszes” a főigazgató, akár csak ideológiamentes menedzser felsőfokon. Persze azért ne túlozzunk, ez a látvány nem az uralkodó eszmerendszer ellenében jött létre. Legföljebb annak az értéknek a mentén installálódott a látvány, amelyben még valamennyiünknek érdemes hinni, s amely közös hitből mára alig maradt valami, és amelyre érdemes költeni. Kost was kostet.

Ami pedig a „konceptiótlanságot”, a „szétszórtságot”, az „esetlegességet” illeti, s mindazon hiányokat, amelyeket barátaim fölvetettek, azon csak akkor lenne érdemes vitatkozni, ha a mai viszonyok között kultúrszocializálódott néző az elv, a fókusz és a fixációs lista szilárd birtokában lenne.

Ha mindenki számára köztudott volna, hogy a kiüresedett római hagyományt a XVI. század végén az észak-itáliaiaknak kellett élettél újratölteni... Ha a többség kívülről fújna a Caravaggiót leváltó akadémikus áramlat Raffaellóra hivatkozó mestereit, akik a rajzot, a kellemet és az ókort részesítették előnyben az eleven modell, a nyers valóság és az adott jelennel szemben... Ha a barokkal csak most ismerkedő nézők szeme mind hozzáedződött volna a nápolyi éles fény-árnyék és a genovai lágy tenebroso, a lombard realizmus és a velencei pára közötti különbségekhez... Ha közhelyszámba menne az osztódással szaporodó festészeti műfajok labirintusában az eligazodás, s hogy például miért fantasztikus látvány a déli csendéletek megalomán tobzódása (hála az Aricciából, a Bergamóból, a Poggio a Caianó-i Villából kölcsönzött vásznaknak), s hogy miért elképesztő az észak-itáliai zsánerkép századokat megelőlegező realizmusa (hála Crespi, Pitochetto, A Kék Farmervásznak Mesterének)... És ha ez a sok „ha” végre összeállna egyetlen hatalmas „sensus communisszá”, a barokk festészetről való közös tudássá, akkor itt lenne a Kanaán, és akkor immár érdemes – de csakis a közös tananyag birtokában – a dolgok posztgraduális mélyére hatolni.

Barátaim gyors és éles elméjű emberek, s kritikájuk a gyors és éles elméjű embereknek szól.

Egy barokk költő-teoretikus, Alessandro Tassoni írta, őnála leltem rá érveimhez a másik kulcsra: „Az elmeél a nehezen kibogozható és új dolgok körül forgolódik, és ha az éles elme megértett valamit, ez már nem új, nem nehéz számára, így azután nem állapodik meg, nem nyugszik meg egyetlen tárgyon, hanem mindig tovább hatol, megvetve azt, amit már tud, annak kedvéért, amit még nem tud vagy nem ért.” Irgalmazzanak hát a későn jövőknek, a hiányt pótolni akaróknak, a még „nem tudóknak”. A százhatvanezer nézőből (ennyi látogatót mért a statisztika) körülbelül százötvenötezer-ötszáznak. A többség tanácsadója legyen inkább a kiállítás maradandó élvezeti értéke.

Caravaggiótól Canalettóig. Az itáliai barokk és rokokó festészet remekművei. A kiállítás koncepciója: Dobos Zsuzsanna, Baán László. Szépművészeti Múzeum, 2013. október 25.–február 16.

Kapcsolódó írások:

1. **Mélyi József: Cézanne – a kiállítás szempontjából (Cézanne és a múlt – Hagyomány és alkotóerő. Kurátor Geskó Judit. Szépművészeti Múzeum.)** A nyolcvanas évek elején, gimnazista koromban Ernst Hans Gombrich könyve,...
2. **P. Szűcs Julianna: A kör négyszögesítése (Tettamanti Béla: Rajzok és festmények. Petőfi Irodalmi Múzeum, 2013. február 27. – május 26.)** Szedjük szálára a Tettamanti-motívumokat! Szem. Madárláb. Madárlábon járó szem. Panelházak....
3. **P. Szűcs Julianna: Szép, mint egy gép (Centrale Montemartini – Musei Capitolini. Az ipari műemlék rekonstrukcióját az ACEA végezte 1989-ben, a múzeum 1997-től látogatható. A kiállítás rendezője Francesco Stefanori. Továbbá: Caravaggio, Scuderie del Quirinale, február 20. – június 13., kurátor Claudio Strinati; De Chirico: La natura secondo, Palazzo delle Esposizioni április 9. – július 1., kurátor Achille Bonito Oliva; Edward Hopper, Fondazione Roma, február 16. – június 13., kurátor Carter E. Foster.)** Témát kerestem Rómában. Caravaggio a Scuderieben? Talán. Sikkes dolog ími...
4. **Rózsa Gyula: Rembrandt vonalai (Rembrandt 400. Rézkarcok és rajzok. Szépművészeti Múzeum, Budapest, 2006. június 29. – szeptember 25.)** Rózsa Gyula Rembrandt vonalai Kezdjük mi is az önarcképekkel....
5. **Rózsa Gyula: Dunai multimédia (Forgács Péter és a Labyrinth Project: A dunai exodus. A folyó beszédes áramlatai. Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2006. február 10. – március 19.)** Rózsa Gyula Dunai multimédia Szerencséje köztudottan a talentumnak van...

Cimkék: **P. Szűcs Julianna**